

WYCHOWAWCZO – EDUKACYJNE ASPEKTY FAKTYCZNEGO UDZIAŁU OBROŃCY WĘZŁA W KANONICZNYCH SPRAWACH O NIEWAŻNOŚĆ MAŁŻEŃSTWA W ŚWIETLE MOTU PROPRIOMITIS IUDEX DOMINUS IESUS

Ks. dr Grzegorz Bzdryak - KUL Lublin

Ur. 7 grudnia 1976 r. w Kraśniku. W 1995 r. wstąpił do Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie i rozpoczął studia na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W 2001 r. uzyskał tytuł zawodowy magistra teologii. 2 czerwca 2001 otrzymał święcenia kapłańskie. W 2003 r. podjął studia w zakresie prawa kanonicznego w KUL uzyskując w 2007 r. tytuł zawodowy magistra prawa kanonicznego i kościelny stopień licencjata. Następnie w 2007 r. Uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL z dn. 15.01.2013 r. W latach 2008-2010 w Archidiecezji Lubelskiej pełnił funkcję obrońcy węzła małżeńskiego w Sądzie Metropolitalnym, 2010-2013 urząd notariusza Sądu Metropolitalnego w Lublinie. Od marca 2013 r. do chwili obecnej sprawuje urząd Sędziego Sądu Metropolitalnego we Lwowie Obrządku Łacińskiego oraz od czerwca 2013 r. urząd Sędziego Sądu Metropolitalnego w Lublinie. Od października 2015 r. jest asystentem w Katedrze Kościelnego Prawa Procesowego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.

Małżeństwo pomiędzy ochrzczonymi zostało podniesione przez Jezusa Chrystusa do rangi sakramentu. Jest przymierzem, przez które kobieta i mężczyzna tworzą ze sobą wspólnotę całego życia i miłości, skierowaną na dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa¹.

Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa jest najczęściej prowadzonym procesem w trybunałach kościelnych. Z jednej strony, wynika to z coraz większej ilości rozpadających się małżeństw, a z drugiej ze świadomości wiernych co do możliwości dochodzenia swych praw na forum kościelnym oraz znaczenia sakramentu małżeństwa.

Celem procesu jest dotarcie do prawdy obiektywnej o zaskarżonym małżeństwie. Kościół, ponieważ jest *societas perfecta, societas sacra*, stawia wszystkim, którzy biorą udział w procesie za cel wyjaśnienie pełnej prawdy. Obowiązek ten ciąży przede wszystkim na sędziach, ale także na promotorze sprawiedliwości i obrońcy węzła². Jan Paweł II w przemówieniu do Roty Rzymskiej z dnia 4 lutego 1980 roku, podkreślał, iż wypracowane przez Kościół procedury poszukiwania prawdy obiektywnej, gwarantują stronom możliwość przedstawienia swoich racji oraz są wyrazem realizacji nakazu, aby człowiek nie rozłączał tego, co Bóg złączył³. Procesy małżeńskie mają służyć prawdzie, ponieważ bronią autentyczności małżeństwa sakramentalnego, zwłaszcza wobec zmieniających się czasów, marginalizujących znaczenie trwałości i nierozzerwalności małżeństwa. Stanie w prawdzie i służba tej prawdzie, jest szczególnie widoczna w sytuacjach, gdy odmawia się orzeczenia nieważności małżeństwa, postulowanej

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s 1-31, CIC can. 1055:§1. *Matrimoniale foedus, quo vir et mulier inter se totius vitae consortium constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum natque ad prolis generationem et educationem ordinatum, a Christo Domino ad sacramenti dignitatem inter baptizato se vectum est.* §2. *Quare inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum.*

² A. Dziega, *Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej w procesie kanonicznym*, [w:] red. A. Dziega, M. Greszata, P. Telusiewicz, *Kościelne Prawo Procesowe. Prawo Rodzinne. Materiały i Studia. Tom 4*, Lublin 2007, s. 174-175.

³ Por. Joannes Paulus II, *Allocutio ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos* (4.02.1980), AAS 72(1980), s. 172-178.

z założeń niegodnych z antropologią chrześcijańską⁴.

Przepisy regulujące proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa zawarte są w Księdze VII Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, a uszczegółowione w Instrukcji Procesowej *Dignitas Connubii*⁵. Istotnym jest, iż 15 sierpnia 2015 roku, Papież Franciszek zreformował proces o nieważność małżeństwa ogłaszając zmiany w motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*⁶, które weszły w życie 8 grudnia 2015 roku. Dokonując zmian, stwierdził: „Postanowiłem niniejszym Listem opublikować przepisy, które nie mają na celu promowania nieważności małżeństwa, ale przyspieszenie procesów, jak również ich uproszczenie (...) przeprowadziłem tę reformę, idąc za przykładem moich Poprzedników, którzy chcieli, aby sprawy o nieważność małżeństwa były rozpoznawane na drodze sądowej, a nie administracyjnej nie dlatego, że wymaga tego natura rzeczy, ale przede wszystkim dlatego, że wymaga tego konieczność zagwarantowania w najwyższym stopniu ochrony prawdy świętego węzła, a to właśnie zabezpieczają gwarancje porządku sądowego”⁷. Kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku zostały w MIDI zmienione całościowo lub zostały przeredagowane i otrzymały nową numerację. Najistotniejszymi zmianami wprowadzonymi reformą Papieża Franciszka jest odejście od obowiązku uzyskania podwójnego zgodnego wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa oraz wprowadzenie procesu skróconego przed biskupem.

Istotne zmiany dotyczą również zakresu czynności podejmowanych przez obrońcę węzła, chociaż jego zasadnicza rola w procesie nie uległa zmianie. Nadal jest on gwarantem rzetelności procesu i dążenia do prawdy o małżeństwie, a jego czynny udział rozpoczyna się już po złożeniu skargi powodowej. Wspólnym zadaniem obrońcy i innych uczestników procesu jest dochodzenie do prawdy, a w konsekwencji do pewności moralnej o zaskarżonym małżeństwie⁸. Obrońca węzła ma zawsze głos wtedy, gdy takie prawo posiada powód i pozwany. Jego udział jest niezwykle ważny i nie może się ograniczać jedynie do zapoznania się z aktami tuż przed zamknięciem postępowania dowodowego czy złożenia pobieżnych uwag⁹. Ponadto, należy zauważyć, iż udział obrońcy węzła w procesie jest realnym kontaktem, a więc też dialogiem ze stronami, świadkami, biegłymi w celu rozpoznania i ogłoszenia prawdy o małżeństwie, z walorem prawa dla stron. Z racji na społeczne aspekty każdej sprawy o nieważność małżeństwa, procesowa rola obrońcy węzła ma także swój walor społeczny. Jest to bowiem zadanie, oprócz czysto procesowego, także czysto edukacyjne, gdyż w trakcie procesu dokonuje się pogłębiona formacja, zarówno prawnokanoniczna, jak też teologiczno-społeczna, nie tylko konkretnych osób, których sprawa dotyczy, ale także wszystkich, którzy w procesie biorą jakikolwiek udział, lub którzy są rodzinnie lub w inny sposób z uczestnikami procesu związani. Dlatego obrońcy węzła nie wolno się dyspensować od świadomego udziału także w tym społecznym wymiarze procesu o nieważność małżeństwa.

⁴ Por. Z. Grocholewski, *Sędzia kościelny wobec ekspertyz neuropsychiatrycznych i psychologicznych. Rozważania nad ostatnim przemówieniem Ojca Świętego w Rocie Rzymskiej*, „Prawo Kanoniczne” 31(1988) 3-4, s. 96-97.

⁵ *Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, Istruzione da osservarsi nei tribunali diocesani e interdiocesani nella trattazione delle cause di nullità del matrimonio „Dignitas connubii”* 25.01.2005, Città del Vaticano 2005, dalej: DC.

⁶ Franciszek, *Litterae apostolicae motu proprio datae „Mitis Iudex Dominus Iesus” quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur*, (15.08.2015), tłumaczenie polskie: Franciszek, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, Tarnów 2015, 4-45, dalej: MIDI.

⁷ MIDI, Wstęp.

⁸ Pius XII, *Allocutio ad Praelatos Auditores Sacrae Romanae Rotae*(2.10.1944), AAS 36 (1944), s. 281-190.

⁹ M. Greszata, *Iudicium cum principis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*, Lublin 2008, 229-231; Leszczyński G., *Rola obrońcy węzła małżeńskiego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, „Prawo Kanoniczne” 49 (2006) 3-4, s. 55-60.

1. obrońca węzła małżeńskiego jako gwarant sprawiedliwego procesu

Urząd obrońcy węzła małżeńskiego został powołany w połowie XVIII wieku, z uwagi na konieczność zapobieżenia nadużyciom, które wdaryły się do procesów małżeńskich, a które wynikały ze złej sytuacji sądownictwa kościelnego oraz upadku moralności i obyczajów. Udział obrońcy węzła w procesie stał się obowiązkowy, a jego głównym zadaniem miało być stanie na straży nierozzerwalności małżeństwa sakramentalnego¹⁰. Wnosił apelację od wyroku orzekającego nieważność małżeństwa, stał w opozycji co do twierdzeń i okoliczności podawanych w skardze powodowej, a także czuwał, aby strony w sposób podstępny nie dążyły do uzyskania przychylnego sobie wyroku. Występował w charakterze strony w procesie. Brał czynny udział w postępowaniu dowodowym¹¹. Początkowo, obrońca węzła nie musiał być kapłanem. Jednak w Instrukcji Kongregacji św. Oficjum z 1883 roku znajdował się już nakaz, aby obrońcą był wybrany spośród duchowieństwa, a wymóg posiadania święceń kapłańskich wprowadziły *Lex Propria S. Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae*¹². Takie rozwiązanie przyjęto także w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku¹³. Kandydat na urząd obrońcy musiał spełniać odpowiednie wymagania. Kapłan powinien posiadać nieposzlakowaną opinię oraz odznaczać się roztropnością i poczuciem sprawiedliwości. Ponadto powinien być posiadać doktorat z prawa kanonicznego lub być prawdziwie biegły¹⁴. Urząd obrońcy węzła małżeńskiego i promotora sprawiedliwości można było powierzyć jednej osobie, o ile nie kolidowało to w wykonywaniu obowiązków¹⁵. Jednakże należało zwrócić uwagę, iż zadaniem promotora sprawiedliwości było zaskarżanie małżeństwa w pewnych sytuacjach, a obrońca węzła małżeńskiego miał bronić jego ważności¹⁶.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku przyjęto podobne rozwiązanie, wskazując iż ta sama osoba, ale jednak nie w tej samej sprawie, może pełnić urząd obrońcy węzła małżeńskiego i rzecznika sprawiedliwości¹⁷. Rolą obrońcy węzła małżeńskiego, który ma być ustanowiony w każdej diecezji, jest przedstawianie (*exponendi*) i proponowanie (*proponendi*), wszystkiego co w sposób roztropny może, ale i powinno być przytoczone przeciwko nieważności lub rozwiązaniu węzła małżeńskiego¹⁸. Oznacza to, iż obrońca ma być aktywny, przejawiając własną inicjatywę, tak aby swoimi działaniami w sposób publiczny ukazać argumenty przeciwko orzeczeniu nieważności węzła. Obrońca musi odpowiednio je dobierać, aby były zauważone na tle argumentów przedstawionych przez inne podmioty w procesie. Oczywiście

¹⁰ Benedictus XIV, *Constitutio apostolica „Dei miseratione”* (3.11.1741), [w:] P. Gaspari, *Codicis Iuris Canonici Fontes*, t. I, n. 318, s. 695-701.

¹¹ S. Biskupski, *Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego. Proces małżeński*, t. 2, Olsztyn 1960, s. 37-42; por. S. Biskupski, *Obrońca węzła w kanonicznym procesie małżeńskim*, Łódź 1937, s. 100-103.

¹² Pius X, *Lex propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae* (19.06.1908), AAS I (1909), s. 20-35.

¹³ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximii sudigestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917) pars II, dalej CIC/17; S. Biskupski, *Obrońca węzła...*, s.119.

¹⁴ CIC/17can. 1589 §1: Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensorem eligere, qui sint sacerdote sinter graefamae, in iure canonico doctores vel cetero qui periti, ac prudentiae et iustitiae zelo probati. §2. In tribunal religiosorum promotor iustitiae sit praeterea eiusdem religionis alumnus.

¹⁵ CIC/17can. 1588 §1: Eadem persona officium promotoris iustitiae et defensoris vinculi gerere repotest, nisi multiplicitas negotiorum et causarum id prohibeat. §2. Promotor et defensor constitui possunt tum ad universitatem causarum tum pro singulis causis.

¹⁶ S. Biskupski, *Obrońca węzła...*, s. 131-132; tenże, *Prawo małżeńskie*, t. 2, s. 107.

¹⁷ CIC can. 1433: In causis in quibus promotoris iustitiae aut defensoris vinculi praesentare quiritur, iis non citatis, actairritasunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera inter fuerint, autsaltem ante sententiam, actisinspectis, munereso fungi potuerint.

¹⁸ CIC can. 1432: Ad causas, in quibus agitur de nullitate sacrae ordinationis aut de nullitate vel solutione matrimonii, constituatur in dioecesi defensor vinculi, qui officio tenetur proponendi et exponendi omnia quae rationabiliter adduci possint adversus nullitatem vel solutionem.

ich ocena ostatecznie należy do sędziego. Takie działanie obrońcy nabiera szczególnego znaczenia w sytuacjach, gdy inni uczestnicy procesu zaniedbują swoje obowiązki, a nawet celowo zatają pewne fakty. Wtedy też, obrońca wyraźnie powinien eksponować swoje stanowisko, zwracając uwagę na te pominięcia oraz wskazywać na pojawiające się wątpliwości¹⁹. Działanie obrońcy wężła ma być racjonalne. Nie może on przemilczeć istotnych faktów, czy też argumentów, które dostrzeżę. Jednak działając z poszanowaniem prawdy, nie może na siłę tworzyć sztucznej obrony przeciwko nieważności małżeństwa. Celem procesu jest bowiem dojście do prawdy obiektywnej o małżeństwie, które należy do dobra publicznego Kościoła, dlatego też działania obrońcy nie mogą być oderwane od tej prawdy²⁰. Obrońca wężła małżeńskiego (jak również promotor sprawiedliwości) jest zrównany ze stronami procesowymi zarówno rzeczowo jak i procesowo²¹. Jako strona procesu występuje reprezentując wobec sędziego Kościół, broniąc tym samym dobra publicznego. Jest niezależny w podejmowaniu swoich działań i decyzji, zawsze jednak stojąc na straży dobra wspólnego, dobra publicznego Kościoła²². Ma służyć na rzecz prawdy obiektywnej. Z tego doniosłego zadania wynika fakt, iż osoba której powierza się ten urząd, musi odznaczać się odpowiedni kwalifikacjami. Przewodawca kościelny wprost zaznaczył, iż obrońcą wężła małżeńskiego może być mianowany przez biskupaduchowny lub świecki, który cieszy się nieposzlakowaną opinią oraz odznacza się odpowiednią wiedzą²³.

Obrońca wężła pojawia się w procesie o stwierdzenie małżeństwa już na jego początku, czyli bezpośrednio po wniesieniu skargi powodowej. W procesie można wyróżnić kilka zasadniczych etapów, dlatego udział obrońcy wężła małżeńskiego zostanie ukazany w odniesieniu do każdego z poszczególnych etapów, aby w pełni ukazać jego rolę, jako reprezentanta Kościoła w służbie prawdzie. Ta prawda ma w konsekwencji także swój określony walor edukacyjno – formacyjny, zarówno w odniesieniu do samych współmałżonków, jak też innych uczestników procesu.

2. Czynności obrońcy wężła w fazie wstępnej procesu

Fazę wstępną procesu rozpoczyna wpłynięcie do trybunału kościelnego skargi powodowej. Prawo zaskarżenia małżeństwa przysługuje małżonkom i rzecznikowi sprawiedliwości²⁴.

Wikariusz sądowy, po otrzymaniu skargi powodowej powinien wyznaczyć obrońcę wężła małżeńskiego oraz powiadomić o tym strony jak i samego obrońcę. Obrońca powinien wyłączyć się ze sprawy, jeżeli w jakikolwiek sposób jest zainteresowany rozstrzygnięciem z racji pokrewieństwa lub powinowactwa, albo też z innych przyczyn zachodziłaby obawa o jego bezstronność²⁵. Również strony mogą żądać wyłączenia wyznaczonego obrońcy. Chodzi bo-

¹⁹ M. Greszata, *Z dyskusji nad zadaniem obrońcy wężła*, „Prawo-Administracja-Kościół”, 1 (5) 2001, s. 159-161.

²⁰ M. Greszata, *Sędzia i obrońca wężła w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa wyrażicielami prawdy o małżeństwie*, „Pedagogika katolicka” 17 (2/2005) lipiec-grudzień, s. 37-38.

²¹ T. Pieronek, *Udział obrońcy wężła w procesie małżeńskim*, „Kościół i Prawo”, 6 (1989), s. 96.

²² A. Dzięga, *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Warszawa 1994, s. 147-149; M. Greszata, *Charakterystyka udziału stron w kanonicznym sądowym postępowaniu spornym*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 13 (2003) z. 2, s. 110-112; A. Dzięga, *Zadania procesowe obrońcy wężła małżeńskiego*, [w:] red. A. Dzięga, *Kościelne Prawo Procesowe. Materiały i Studia. Tom 1*, Lublin 1999, s. 29.

²³ CIC can. 1435: *Episcopi est promotorem iustitiae et vinculi defensorem nominare, qui sint clerici vel laici, integre famae, in iure canonico doctores vel licentati, ac prudentia et iustitiae zelo probati.*

²⁴ MIDI, can. 1674 §1: *Habiles sunt ad matrimonium impugandum: 1° coniuges; 2° promotor iustitiae, cum nullitas iam divulgata est, si matrimonium convalidari nequeat aut non expedit.*

²⁵ CIC can. 1448 §1: *Iudex cognoscendam ne suscipiat causam, in qua ratione consanguinitatis vel affinitatis in quolibet gradu lineae rectae et usque ad quartum gradum lineae collateralis, vel ratione tutelae et curatelaе, intimaе vitae consuetudinis, magnae similitatis, vel lucri faciendi aut damni vitandi, aliquid ipsius intersit. §2. In isdem*

wiem o to, iż obrońca mając służyć prawdzie obiektywnej, nie może mieć na temat sprawy swojego osobistego, podmiotowego przekonania.

Po doręczeniu obrońcy egzemplarza skargi lub po zapoznaniu się przez niego z treścią skargi złożonej w sądzie, w terminie 15 dni może on przedstawić swoje uwagi co do jej treści i żądania²⁶. Taki sam termin wyznacza się stronie, jeżeli skarga nie została podpisana przez obojga małżonków. Nie jest konieczne, aby wikariusz sądowy przekazywał obrońcy węzła odrębny egzemplarz skargi, gdyż może on skorzystać z tego, który znajduje się w aktach. Obrońca węzła małżeńskiego, po szczegółowej analizie skargi powodowej powinien złożyć swoje uwagi, a w szczególności ustosunkować się do skargi, wskazując ewentualne uchybienia formalne i nieścisłości w samej jej treści. Obrońca powinien ustosunkować się również do proponowanej formuły wątpliwości procesowej, a także zważyć czy strony nie manipulują właściwością trybunału. Należy bowiem zauważyć, iż zgodnie ze zniewolizowanymi przepisami, sprawy które nie są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej będą rozpatrywane przez 1) trybunał miejsca, w którym małżeństwo zostało zawarte; 2) trybunał miejsca, w którym jedna lub obie strony mają miejsce zamieszkania stałe lub tymczasowe; 3) trybunał miejsca, w którym faktycznie będzie zbierana większość dowodów²⁷. Mimo, iż zmiany mają sprzyjać temu, „aby serca wiernych, którzy oczekują na wyjaśnienie swojej sytuacji, nie były zbyt długo zniewolone przez mroki wątpliwości”²⁸ oraz by zbliżyć sędziego i wiernych²⁹, nie wolno zapominać o nadużyciach, które mogą się pojawić. Jak słusznie wskazał L. Adamowicz³⁰, wprowadzone zmiany mogą powodować istotne niebezpieczeństwo. Brak wymogu zgody wikariusza sądowego stałego zamieszkania strony pozwanej na przeniesienie właściwości trybunału z uwagi na zamieszkanie strony powodowej lub miejsce faktycznego zbierania większości dowodów, może doprowadzić do manipulacji właściwością sądu, chociażby poprzez nabycie tymczasowego zamieszkania albo też może sprzyjać przedstawianiu jednostronnej, a nawet nieprawdziwej historii małżeństwa, opisanej w skardze. Odnosząc się do właściwości sądowej, L. Adamowicz zwrócił również uwagę, iż strony procesowe, mogą chcieć ponownie wszcząć proces na tej samej podstawie, ale w innym sądzie. Brak jakiegokolwiek centralnej bazy danych, pozwalającej na zweryfikowanie, czy małżeństwo nie było już zaskarżane przed innym trybunałem, może prowadzić do sytuacji, w której sąd będzie podejmować bezwzględnie nieważne czynności procesowe³¹. Obrońca węzła powinien więc również pod tym kątem wypowiedzieć się, składając swoje uwagi, gdyż wymaga tego dobro publiczne Kościoła, które reprezentuje i broni obrońca węzła.

W przypadku, gdy strona wnioskuje o proces skrócony, obrońca powinien zwrócić uwagę czy skarga jest wspólna czy złożona za zgodą współmałżonka, a także czy do skargi do-

adiunctis ab officio suo abstinere debent iustitiae promotor, defensor vinculi, assessor et auditor.

²⁶ MIDI, can. 1676 §1: Recepto libello, Vicarius iudicialis si aestimet eum aliquo fundamento niti, eum admittat et, decreto ad calcem ipsius libelli apposito, praecipiat ut exemplar notificetur defensori vinculi et, nisi libellus ab utraque parte subscriptus fuerit, parti conventae, eidem dato termino quindecim dierum ad suam mentem de petitione aperiendam.

²⁷ MIDI, can. 1672: In causis de matrimonii nullitate, quae non sint Sedi Apostolicae reservatae, competentia sunt: 1° tribunal loci in quo matrimonium celebratum est; 2° tribunal loci in quo alterutra vel utraque pars domicilium vel quasi-domicilium habet; 3° tribunal loci in quo de facto colligendae sunt pleraeque probationes.

²⁸ MIDI, Wstęp.

²⁹ MIDI, VI.

³⁰ Wystąpienie podczas konferencji zorganizowanej przez Instytut Prawa Kanonicznego i Katedrę Kościelnego Prawa Procesowego Wydziału Prawa, Prawa kanonicznego i Administracji KUL w dniu 5 listopada 2015 roku „*Mitis Iudex Dominus Iesus*. Ogólnopolska konferencja naukowo-szkoleniowa”; por. L. Adamowicz, *Okoliczności osób i rzeczy zezwalające na prowadzenie procesu skróconego*, red. J. Krajczyński, *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płock 2015, s. 97.

³¹ DC art. 9: §1 In competentia iudicii sestetiam absoluta: 1° si causa legitime pendet apud aliud tribunal (cf. can. 1512, n. 2).

łączono materiał dowodowy, który w sposób oczywisty wskazuje podstawy do orzeczenia nieważności małżeństwa. Powinien również wypowiedzieć się co do ewentualnego zamiaru apelowania biorąc pod uwagę czy w jego ocenie dołączony do skargi materiał faktycznie uzasadnia prowadzenie procesu w trybie skróconym. Jak wskazuje M. Greszata, „jego wypowiedź dotycząca także ewentualnego zamiaru apelowania (np. gdy bezpośrednio lub pośrednio nie potwierdza w swoim *votum* oczywistej nieważności małżeństwa), powinna także przechylić szalę co do wszczynania tego trybu procesu bądź jego zaniechania”³².

Obrońca węgła, w pewnych przypadkach może wnioskować o odrzucenie skargi powodowej, choć to do wikariusza sądowego należy decyzja o przyjęciu bądź odrzuceniu skargi i to bez pytania obrońcy węgła małżeńskiego o zdanie w tej kwestii³³.

Fakt zapoznania się z treścią skargi, obrońca musi odnotować w aktach. W praktyce, wystarczy zamieszczenie odpowiedniej adnotacji np. na egzemplarzu skargi powodowej.

Po złożeniu uwag przez obrońcę węgła i stronę pozwaną lub po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu, wikariusz sądowy określa dekretem formułę wątpliwości, a także decyduje o trybie prowadzenia procesu. Następnie, w zależności od decyzji o formie procesu, wikariusz sądowy w tym samym dekreście ustanawia trybunał kolejalny (proces zwykły) lub powołuje sędziego instruktora i asesora (proces skrócony). Należy zauważyć, iż według nowych przepisów również proces oparty na dokumentach powinien być prowadzony trybem skróconym przed biskupem, z tymże sędzią nie musi być sam biskup, a wikariusz sądowy lub inny wyznaczony przez niego sędzia³⁴. W przypadku procesu skróconego, wikariusz wyznacza również termin posiedzenia, które powinno odbyć się w przeciągu 30 dni i wzywa wszystkich, którzy mają być obecni³⁵. Dekret należy niezwłocznie notyfikować stronom oraz obrońcy węgła małżeńskiego³⁶.

Istotnym uprawnieniem obrońcy jest możliwość wystąpienia z wnioskiem o wyłączenie sędziego, instruktora lub asesora. Przysługuje mu także prawo zgłoszenia zastrzeżeń co do ustalonej formuły wątpliwości.

W przypadku procesu opartego na dokumentach, obrońca może zgłaszać sprzeciw lub zarzuty co do dokumentów, z których wynika istnienie przeszkód zrywających lub brak przepisanej prawem formy, a dyspensa nie została udzielona lub pełnomocnik działał bez ważnego zlecenia³⁷. W procesie opartym na dokumentach udział obrońcy węgła dotyczy przede wszystkim etapu wstępnego. Obrońca węgła ma prawo wypowiedzieć się co do zebranych dokumentów i innych dowodów, a potem po notyfikowaniu mu wyroku w sprawie, może

³² M. Greszata, *Processus brevior*, [w:] red. J. Krajczyński, *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płock 2015, s. 91.

³³ Por. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in perractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii*, art. 119 §2.

³⁴ MIDI, can. 1688: Recepta petitione ad normam can. 1676 proposita, Episcopus dioecesanus vel Vicarius iudicialis vel Iudex designatus potest, praetermissis sollemnitatibus ordinarii processus sed citatis partibus et cum interventu defensoris vinculi, matrimonii nullitatem sententia declarare, si ex documento, quod nulli contradictioni vel exceptioni sit obnoxium, certo constat de existentia impedimenti dirimentis vel de defectu legitima formae, dummodo pari certitudine pateat dispensationem datam non esse, aut de defectu validi mandati procuratoris.

³⁵ MIDI, can. 1685: Vicarius iudicialis, eodem decreto quo dubii formulam determinat, instructore et assessore nominatis, ad sessionem non ultra triginta dies iuxta can. 1686 celebrandam omnes citet qui in ea interesse debent.

³⁶ MIDI, can. 1676 §2: Praefato termino transacto, altera parte, si et quatenus, iterum monita ad suam mentem ostendendam, auditu vinculi defensore, Vicarius iudicialis suo decreto dubii formulam determinet et decernat utrum causa processu ordinario an processu breviori ad mentem cann. 1683-1687 pertractanda sit. Quod decretum partibus et vinculi defensori statim notificetur. §3. Si causa ordinario processu tractanda est, Vicarius iudicialis, eodem decreto, constitutionem iudicum collegii vel iudicis unici cum duobus assessoribus iuxta can. 1673, §4 disponat. §4. Si autem processus brevior statutus est, Vicarius iudicialis agat ad normam can. 1685.

³⁷ MIDI, can. 1688.

złożyć w przepisany czasie apelację, jeżeli uzna to za konieczne.

3. Udział obrońcy wężła w postępowaniu dowodowym

Przebieg postępowania dowodowego różni się w zależności od tego czy proces toczy się trybem zwykłym, skróconym czy dokumentalnym.

W przypadku przyjęcia sprawy do prowadzenia w trybie skróconym, wikariusz sądowy dekretem wyznacza termin posiedzenia i wzywa wszystkich, którzy mają być obecni. Obrońca wężła ma prawo przedstawić pytania dla stron i świadków, jednak nie później niż w terminie 3 dni przed posiedzeniem³⁸ i brać w nim udział. Co do zasady, instruktor powinien zebrać wszystkie dowody na jednym posiedzeniu. Jeżeli nie będzie to możliwe, zostanie wyznaczony kolejny termin posiedzenia. Po przeprowadzeniu wszystkich dowodów, instruktor wyznacza stronom i obrońcy wężła 15 dni na przedstawienie uwag i wniosków obrończych. Obrońca wężła powinien więc wypowiedzieć się co do zebranego materiału, zważając jego zadaniem jest przytaczanie wszystkiego co przemawia przeciwko nieważności lub rozwiązaniu wężła, jednakże powinien robić to w sposób rozważny i nie podnosić przesadnych argumentów.

Podobnie w przypadku procesu zwykłego, obrońcy wężła przysługuje prawo do złożenia pytań dla stron i świadków, a także może brać udział w ich przesłuchaniu. Sędzia powiadamia obrońcę wężła o dekrete powołania biegłego w sprawie. Po wydaniu opinii, sędzia wyznacza obrońcy wężła małżeńskiego termin na sporządzenie przez niego *ani mad versiones pro rei Veritatem ipro vinculo, salva semper veritate*³⁹.

W swoich uwagach obrońca powinien odnieść się do zgromadzonego materiału dowodowego i przedstawić dowody, sprzeciwy i zarzuty, które z zachowaniem prawdy przemawiają przeciwko nieważności wężła małżeńskiego. Jeżeli w sprawie pojawiają się nieścisłości lub wątpliwości, których nie wyjaśniono, powinien to wyeksponować tak, aby trybunał podczas dyskusji sprawy rozważył te okoliczności. Uwagi obrońcy wężła istotną rolę spełniają w procesach małżeńskich dotyczących niezdolności psychicznej. Obrońca winien szczególną uwagę zwrócić na wydaną w sprawie opinię biegłego. Opinia powinna być rzetelna i starannie opracowana, poprzedzona specjalistycznym badaniem, według techniki i wiedzy zdobytej przez biegłego. Ponadto, obrońca powinien czuwać, aby biegły nie przekraczał swoich kompetencji. Dotyczy to okoliczności, iż nie powinien się wypowiadać na temat ważności lub też nieważności małżeństwa⁴⁰. Podstawowym zadaniem biegłego jest bowiem określenie konkretnej anomalii, stopnia jej trwałości i ciężkości, a następnie odpowiedź na pytanie, czy zaburzenia te miały wpływ na podejmowanie obowiązków małżeńskich. Przy sporządzaniu opinii, w sytuacjach gdy ważność małżeństwa została zaskarżona z tytułu niezdolności o której mowa w kan. 1095, wymaga się, aby biegły stosował zasady antropologii chrześcijańskiej⁴¹. Gdyby z opinii wynikało, iż biegły naruszył swoje obowiązki, obrońca wężła powinien zgłosić zastrzeżenia i wnieść o odrzucenie takiej opinii i jej wniosków. Trybunał nie jest bowiem związany opinią biegłego. Niemniej jednak, jeżeli ma on do czynienia z fachową i rzeczową opinią,

³⁸ MIDI, Ratio procedendi in causis ad matrimonii nullitatem declarandam art. 17: In citatione ad mentem can. 1685 expedienda, partes certiores fiant se posse, tribus saltem ante sessionem instructoriam diebus, articulos argumentorum, nisi libello adnexi sint, exhibere, super quibus interrogatio partium vel testium petitur.

³⁹ W. Góralski, *Urząd obrońcy wężła małżeńskiego w świetle przemówień papieża do Roty Rzymskiej z lat 1939-2007*, „Ius Matrimoniale” 13 (19) 2008, s. 81.

⁴⁰ T. Rozkrut, *Komentarz do art. 209*, [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas Connubii*, red. naukowa T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 287.

⁴¹ Giovanni Paolo II, *Discorso ai Membri del Tribunale della Rota Romana* (5.02.1987), AAS 79 (1987), s. 1453-1459; DC art. 205: §1 Ad periti munus deligantur qui non tantum idoneitatis testimonium obtinuerunt, sed etiam scientia et artis experientia sint insignes, religionis honestatisque laude commendati. §2. Ut opera periti in causis propter incapacitates, de quibus in can. 1095, utilis reapse evadat, maxime curandum est ut periti seligantur qui principiis anthropologiae christianae adhaereant.

wydaną po wnikliwej analizie akt i przeprowadzeniu własnego badania, to powinien taką opinię przyjąć. Sam bowiem sędzia nie jest ekspertem w dziedzinie psychologii i medycyny. obrońca „nie powinien przygotowywać sztucznej obrony bez zwrócenia uwagi na to, czy jego twierdzenia mają poważne podstawy czy też nie”⁴². Nie chodzi więc o to, by obrońca za wszelką cenę bronił ważności węzła, ale żeby jego uwagi pozwoliły dojść do prawdy obiektywnej o małżeństwie. obrońca nie musi przy tym udowadniać ważności małżeństwa, gdyż cieszy się ono przychylnością prawa⁴³.

Jak zauważa U. Nowicka, „konieczne jest, aby obrońcy węzła z prawdziwą powagą i dokładnością wypełniali powierzone im zadanie, sędziowie traktowali ich pracę jako pomoc, a nie przeszkodę w wydawaniu wyroków, zaś uczestnicy procesu nie widzieli w obrońcach swoich przeciwników”⁴⁴. obrońca nie jest bowiem w opozycji do stron, ale ma na celu ochronę dobra wspólnego. Należy podkreślić, iż również strony powinny mieć na uwadze, aby wszystko co czynią w procesie było prawdą. Nie chodzi bowiem o wygranie procesu, a spojrzenie w prawdę⁴⁵.

obrońca węzła może również występować z inicjatywą dowodową wskazując źródła dowodowe, które mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Przez cały czas trwania procesu, obrońca powinien systematycznie przeglądać akta sprawy, ponieważ sędzia nie ma obowiązku doręczania mu wszystkich dekretów, chyba że wynika to regulaminu sądu lub przyjętej praktyki.

Po zapoznaniu się z uwagami obrońcy węzła, strony mają prawo do złożenia repliki. Jednak to do obrońcy węzła należy ostatni głos, więc może on przedstawić kolejne uwagi, w odpowiedzi na pisma stron.

4. Czynności obrońcy węzła po wydaniu wyroku

Wyrok, niezależnie od tego w jakim trybie prowadzony był proces, musi zostać notyfikowany stronom i obrońcy węzła małżeńskiego. obrońcy węzła małżeńskiego, na równi ze stronami przysługuje prawo wniesienia apelacji, w terminie 15 użytecznych dni od notyfikowania mu wyroku, za pośrednictwem sędziego, który wydał wyrok. W terminie kolejnych 30 dni od zgłoszenia apelacji, obrońca węzła może ją poprzec u sędziego apelacyjnego.

Notyfikowany wyrok ma być pełny, a więc zawierający sentencję oraz uzasadnienie. obrońca węzła ma prawny i moralny obowiązek zapoznania się z całością wyroku. Fakt zapoznania się przez niego z wyrokiem powinien zostać odnotowany w aktach. Jeżeli nie znajduje podstaw do kwestionowania wyroku, wraz z adnotacją o zapoznaniu się z wyrokiem, obrońca węzła może zaznaczyć, iż nie zgłasza apelacji. Apelujący może zrzec się apelacji z tym skutkiem, iż przyjęte przez sędziego zrzeczenie się, jest równoznaczne z umorzeniem instancji⁴⁶. Należy zauważyć, iż w odniesieniu do apelacji obrońcy węzła małżeńskiego, zrzeczenie się apelacji może nastąpić ze strony obrońcy węzła małżeńskiego trybunału apelacyjnego⁴⁷.

W przypadku procesu opartego na dokumentach, jeżeli w roztropnej ocenie obrońcy węzła, dokumenty, w oparciu o które sędzia wydał pozytywny wyrok, nie dają pewności co do

⁴² W. Góralski, *Urząd obrońcy węzła...*, s. 83.

⁴³ CIC can. 1060: *Matrimonium gaudet favore iuris; quare in dubio standum est pro valore matrimonii, donec contrarium probetur.*

⁴⁴ U. Nowicka, „*Animad versiones*” obrońcy węzła małżeńskiego w trybunale apelacyjnym, „Prawo Kanoniczne” 53 (2010) 3-4, s. 224.

⁴⁵ A. Dzięga, *Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej...*, s.176-177.

⁴⁶ CIC can. 1525: *Renuntiatio a iudice admissa, pro actis quibus renuntiatum est, eosdem parit effectus acpe remptio instantiae, item que oblige trenuntiantem ad solvendas expensa sactorum, quibus renuntiatum fuit.*

⁴⁷ CIC can. 1636 §1: *Appellans potest appellation renuntiare cum effectibus, de quibus in can. 1525, § 2. Si appellatio proposita sit a vinculi defensore vel a promotore iustitiae, renuntiatio fieri potest, nisi lex aliter caveat, a vinculi defensore vel promotore iustitiae tribunalis appellationis.*

okoliczności, o których mowa w kan. 1688, to powinien on apelować w wyznaczonym terminie do sędziego apelacyjnego, zaznaczając, iż chodzi o proces oparty na dokumentach⁴⁸.

Również od wyroku wydanego przez biskupa w procesie skróconym, obrońca może apelować do metropolity lub Roty Rzymskiej. Jeżeli wyrok został wydany przez metropolitę, apeluje się do najstarszego sufragana. Jeżeli wydający wyrok biskup nie ma innego zwierzchnika niż Biskup Rzymski, apelację należy kierować do biskupa, który został na stałe ustanowiony przez tegoż biskupa⁴⁹.

Obrońca węgła powinien wskazać czy apelacja dotyczy całego wyroku czy tylko części, a jak tak, to której oraz wskazywać okoliczności i twierdzenia, na których opiera swoją apelację. Powinien również zawrzeć w apelacji prośbę o zmianę zaskarżonego wyroku i wskazać jakim zakresie i jaką zmianę chodzi.

5. Udział obrońcy węgła na stopniu apelacyjnym

W przypadku zgłoszenia apelacji przez stronę, jak i obrońcę węgła małżeńskiego, akta sprawy wraz z apelacją przesyłane są do trybunału apelacyjnego. Jeżeli złożone zostało jedynie zgłoszenie apelacji, po bezskutecznym upływie terminu na poparcie apelacji, apelację uznaje się za zaniechaną⁵⁰.

Po otrzymaniu przez trybunał wyższej instancji akt oraz apelacji wraz z poparciem, wika-riusz sądowy trybunału apelacyjnego ustanawia kolegium sędziowskie i wyznacza obrońcę węgła małżeńskiego. Strony w wyznaczonym terminie mogą przedłożyć swoje uwagi. Trybunał apelacyjny może odrzucić apelację i zatwierdzić dekretem wyrok I instancji, jeżeli oczywistym jest, iż apelacja została złożona jedynie dla zwłoki⁵¹. Na stopniu apelacyjnym można zgłosić tytuł nieważności małżeństwa, a trybunał dopuszczając go, rozpoznaje jak w I instancji. Również w przypadku przyjęcia apelacji przez trybunał apelacyjny, postępuje się jak w I instancji.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na zmiany wprowadzone przez Papieża Franciszka. W poprzednim stanie prawnym, akta sprawy i pozytywny wyrok były przesyłane z urzędu do II instancji. Trybunał, po zasięgnięciu opinii obrońcy węgła małżeńskiego, decydował czy zatwierdzić dekretem wyrok I instancji, czy też przyjąć sprawę do prowadzenia trybem zwykłym. Na tym etapie, obrońca węgła małżeńskiego składał swoje *animadversiones*, przedstawiając racjonalnie wszystko, co mogłoby świadczyć przeciwko nieważności zaskarżonego małżeństwa i zatwierdzeniu pozytywnego wyroku. Nie było dopuszczalne, aby obrońca węgła zrezygnował z wniesienia swoich uwag, gdyż wymóg dwuinstancyjności oznaczał, iż pozytywny wyrok w sprawie nie kończy procesu, a pewność moralną musieli uzyskać również sędziowie na stopniu apelacyjnym⁵².

Obecnie, takie uwagi obrońca węgła małżeńskiego może złożyć, jeżeli strona lub obrońca

⁴⁸ MIDI, can. 1689 §1: Adversus hanc declarationem defensor vinculi, si prudenter existimaverit vel vitia de quibus in can. 1688 vel dispensationis defectum non esse certa, appellare debet ad iudicem secundae instantiae, ad quem acta sunt transmittenda quique scripto monendus est agi de processu documentalibus.

⁴⁹ MIDI, can. 1687 §3: Adversus sententiam Episcopi appellatio datur ad Metropolitam vel ad Rotam Romanam; si autem sententia ab ipso Metropolita lata sit, appellatio datur ad antiquiorem suffraganeum; et adversus sententiam alius Episcopi qui auctoritatem superiorem infra Romanum Pontificem non habet, appellatio datur ad Episcopum ab eodem stabiliter selectum.

⁵⁰ CIC can. 1635: Inutiliter elapsis fatalibus appellatoriis sive coram iudice a quo sive coram iudice ad quem, deserta censetur appellatio.

⁵¹ MIDI, can. 1680 §2: Terminis iure statutis ad appellationem eiusque prosecutionem elapsis atque actis iudicialibus a tribunali superioris instantiae receptis, constituatur collegium iudicum, designetur vinculi defensor et partes moneantur ut animadversiones, intra terminum praestitutum, proponant; quo termino transacto, si appellatio mere dilatoria evidenter appareat, tribunal collegiale, suo decreto, sententiam prioris instantiae confirmet.

⁵² U. Nowicka, „Animadversiones” obrońcy węgła..., s. 229.

węzła małżeńskiego wnieśli apelację od wyroku w procesie zwyczajnym. W przypadku procesu skróconego, metropolita sam rozważa czy apelację uwzględnić czy też zatwierdzić wyrok biskupa. Wprawdzie w kan. 1687 § 4 nie nakazuje metropolicie lub innemu biskupowi apela-cyjnemu lub dziekanowi Trybunału Roty Rzymskiej zapytania obrońcy węzła o zdanie, to jednak wydaje się, że obligatoryjny charakter udziału obrońcy w procesie o nieważność małżeń-stwa w każdej fazie sugeruje jego udział także na stopniu apelacyjnym w procesie skróconym.

Zakończenie

Celem procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa jest dojście do prawdy obiektywnej, do której dążyć powinni wszyscy uczestnicy procesu. W szczególny sposób zadanie to spo-czywa na obrońcy węzła małżeńskiego, który jako reprezentant Kościoła stoi na straży nieroz-zerwalności sakramentu, a swoim działaniem upowszechnia rzetelną wiedzę o małżeństwie. Nie stoi w opozycji do innych uczestników procesu, ale dąży do ukazania prawdy, nawet jeżeli nie jest ona zgodna z wolą stron.

Wprowadzona przez Papieża Franciszka reforma procesu małżeńskiego, w większym stopniu zaangażowała w proces obrońcę węzła małżeńskiego. Jeszcze przed ukonstytuowa-niem składu sędziowskiego i podjęciem decyzji o trybie procesu, obrońca węzła ma obowią-zek zapoznania się ze skargą powodową i dołączonymi do niej dowodami. Chociaż wikariusz sądowy jest niezależny w swoich decyzjach, to przed wydaniem dekretu, obrońca węzła ma prawo wypowiedzieć się co do istotnych kwestii. Należy zauważyć, iż formuła wątpliwości ustalana jest jeszcze przed przesłuchaniem stron, a obrońcy węzła przysługuje złożenie za-strzeżeń do jej treści.

Od chwili powołania tego urzędu, obrońca ma stać na straży nierozzerwalności małżeń-stwa i czuwać nad przebiegiem procesu, być gwarantem sprawiedliwego procesu. Jednocze-śnie jego działania nie mają na celu dowodzenia ważności zaskarżonego małżeństwa, gdyż małżeństwo cieszy się przychylnością prawa i uważa się je za ważne, dopóki nie udowodni się przeciwnie. To na stronie ciąży obowiązek udowodnienia swoich twierdzeń o nieważno-ści małżeństwa (lub na promotorze sprawiedliwości, jeżeli to on zaskarżył ważność małżeń-stwa). Obrońca węzła ma czuwać, aby strony nie dopuszczały się nadużyć i nie manipulowały faktami i okolicznościami, a jeżeli nadużycia zauważy, powinien złożyć swoje uwagi. Ma służyć prawdzie i stać na straży dobra publicznego Kościoła. Ma prawo brać czynny udział w etapie instrukcji sprawy i przedstawiać sędziemu pytania i kwestie, które jego zdaniem winny być uwzględnione podczas przesłuchania, tak aby jak najpełniej rozważyć wszystkie okoliczności sprawy. Istotne jest jednak, aby przedstawiane przez obrońcę węzła małżeńskiego argumenty przemawiające przeciwko tezie o nieważności małżeństwa były racjonalne. W wyjątkowych sytuacjach, w których nieważność małżeństwa jest oczywista i brak jest argumentów za jego obroną, obrońca może ograniczyć się do stwierdzenia, że nie znajduje argumentów przeciw-ko nieważności małżeństwa. Stanie w prawdzie wymaga bowiem w niektórych wypadkach, uznania, iż sakrament małżeństwa został zawarty nieważnie. Prawda o małżeństwie oraz o stanie kanonicznym poszczególnych osób (czy ta osoba jest stanu wolnego czy też jest zwią-zana węzłem małżeńskim) jawi się jako istotny element życia społecznego oraz jako istotny element realizacji praw każdej osoby we wspólnocie Kościoła.

Streszczenie:

Obecność obrońcy węzła w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa jest obo-wiązkowa. Obrońca węzła małżeńskiego pełni w nim niezwykle ważną rolę. Jest nie tylko gwarantem rzetelnego procesu, ale stoi także na straży ważności małżeństwa sakramental-nego. Wikariusz sądowy powołuje obrońcę węzła po przyjęciu skargi powodowej i od tego momentu ma on obowiązek podejmować czynności procesowe, które służyć będą ochronie sakramentu małżeństwa. Zadaniem obrońcy węzła jest przytaczanie wszystkiego co przema-

wia przeciwko nieważności zaskarżonego małżeństwa. W opracowaniu ukazano rolę obrońcy wężła małżeńskiego i przeanalizowano przebieg procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa z punktu widzenia obrońcy wężła małżeńskiego. Wskazano kiedy zaczyna się jego rola i na czym polegają czynności procesowe podejmowane przez niego na poszczególnych etapach procesu, z etapem apelacyjnym włącznie. Uwzględniono zmiany wprowadzone przez motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*.

Słowa kluczowe: proces małżeński, reforma procesu małżeńskiego, obrońca wężła małżeńskiego, nieważność małżeństwa, małżeństwo

Summary:

The presence of the defender of the bond in the proceedings to declare nullity of marriage is obligatory. The defender of the marriage bond has a very important role in the proceedings. He is not only guarantees a fair trial, but also he safeguards the sacramental marriage. A judicial vicar appoints a defender of the bond immediately after the petition is filed and from this moment he is obliged to take steps in the proceedings to defend the validity of the sacrament of marriage. The task of the defender of the bond is to provide every argument that supports the validity of the challenged marriage. The study presents the role of the defender of the bond and an analysis the process of declaring nullity of marriage from the point of view of the defender of the bond. The study specifies the beginning of his role and the nature of procedural steps taken by the defender of the bond at various stages of the proceedings, including the stage of appeal. It takes into account the changes implemented under the *motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*.

Key word: matrimonial proceedings, reform of matrimonial proceedings, defender of the bond, nullity of marriage, marriage

Bibliografia

Źródła:

Benedictus XIV, *Constitutio apostolica „Dei miseratione”* (3.11.1741), w: P. Gasparri, *Codicis Iuris Canonici Fontes*, t. I, n. 318, s. 695-701.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917) pars II.

Franciscus, *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur*, (15.08.2015), tłumaczenie polskie: Franciszek, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, Tarnów 2015, 4-45.

Giovanni Paolo II, *Discorso ai Membri del Tribunale della Rota Romana* (5.02.1987), AAS 79 (1987), s. 1453-1459.

Joannes Paulus II, *Allocutio ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos* (4.02.1980), AAS 72(1980), s. 172- 178.

Pius X, *Lex propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae* (19.06.1908), AAS 1 (1909), s. 20-35.

Pius XII, *Allocutio ad Praelatos Auditores Sacrae Romanae Rotae* (2.10.1944), AAS 36 (1944), s. 281-190.

Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, *Istruzione da osservarsi nei tribunali diocesani e interdiocesani nella trattazione delle cause di nullità del matrimonio „Dignitas connubii”* (25.01.2005), Città del Vaticano 2005.

Literatura:

Adamowicz L., *Okoliczności osób i rzeczy zezwalające na prowadzenie procesu skróconego*, [w:] red. J. Krajczyński, *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płock 2015, s. 93-108.

Adamowicz L., Wystąpienie podczas konferencji zorganizowanej przez Instytut Prawa Kanonicznego i Katedrę Kościelnego Prawa Procesowego Wydziału Prawa, Prawa kanonicznego i Administracji KUL w dniu 5 listopada 2015 roku „*Mitis Iudex Dominus Iesus. Ogólnopolska konferencja naukowo-szkoleniowa*”

Biskupski S., *Obrońca węzła w kanonicznym procesie małżeńskim*, Łódź 1937.

Biskupski S., *Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego. Proces małżeński*, t. 2, Olsztyn 1960.

Dzięga A., *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Warszawa 1994.

Dzięga A., *Zadania procesowe obrońcy węzła małżeńskiego*, [w:] red. A. Dzięga, *Kościelne Prawo Procesowe. Materiały i Studia. Tom 1*, Lublin 1999, s. 23-40.

Dzięga A., *Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej w procesie kanonicznym*, [w:] red. A. Dzięga, M. Greszata, P. Telusiewicz, *Kościelne Prawo Procesowe. Prawo Rodzinne. Materiały i Studia. Tom 4*, Lublin 2007, s. 169-188.

Leszczyński G., *Rola obrońcy węzła małżeńskiego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, „*Prawo Kanoniczne*” 49 (2006) 3-4, s. 51-61.

Góralski W., *Urząd obrońcy węzła małżeńskiego w świetle przemówień papieża do Roty Rzymskiej z lat 1939-2007*, „*Ius Matrimoniale*” 13 (19) 2008, s. 79-90.

Greszata M., *Charakterystyka udziału stron w kanonicznym sądownym postępowaniu spornym*, „*Roczniki Nauk Prawnych*”, 13 (2003) z. 2, s. 101-125.

Greszata M., *Iudicium cum principiis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*, Lublin 2008.

Greszata M., *Processus brevior*, [w:] red. J. Krajczyński, *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płock 2015, s. 75-92.

Greszata M., *Sędzia i obrońca węzła w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa wyrażicielami prawdy o małżeństwie*, „*Pedagogika katolicka*” 17 (2/2005) lipiec-grudzień, s. 33-42.

Greszata M., *Z dyskusji nad zadaniem obrońcy węzła*, „*Prawo-Administracja-Kościół*”, 1 (5) 2001, s. 153-168.

Grocholewski Z., *Sędzia kościelny wobec ekspertyz neuropsychiatrycznych i psychologicznych. Rozważania nad ostatnim przemówieniem Ojca Świętego w Rocie Rzymskiej*, „*Prawo Kanoniczne*” 31(1988) 3-4, s. 75-98.

Nowicka U., „*Animadversiones*” obrońcy węzła małżeńskiego w trybunale apelacyjnym, „*Prawo Kanoniczne*” 53 (2010) 3-4, s. 223-243.

Pieronek T., *Udział obrońcy węzła w procesie małżeńskim*, „*Kościół i Prawo*”, 6 (1989), s. 91-102.

Rozkrut T., *Komentarz do art. 209*, [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas Connubii*, red. naukowa T. Rozkrut, Sandomierz 2007.

*W miłości, która ma swoje źródło w Sercu Chrystusa,
jest nadzieja na przyszłość świata*

Św. Jan Paweł II